

راهکارهای معنوی و عملی ترویج حجاب در شبکه های اجتماعی

^۱ راضیه فخار زاده بمی

زهرا امیری ریگ^۲

چکیده

حجاب به عنوان یکی از مهم ترین جنبه های دینی است که در آیات و روایات نیز به آن تاکید شده است. با گسترش شبکه های اجتماعی و بی قیدی برخی کاربران، حجاب در این فضا کمرنگ شده است به همین دلیل ضرورت ایجاب کرده است که با شناخت راهکارهایی برای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در این شبکه ها اقدامی گردد. این مقاله درصدد است با روش توصیفی- تحلیلی و با ابزار اسنادی کتابخانه ای به راهکارهای معنوی و عملی ترویج حجاب در فضای مجازی بپردازد. با توجه به اینکه تشویق به بدحجابی از طریق صفحات و کانال های مختلف نیز در شبکه های اجتماعی بسیار زیاد شده است به همین دلیل ارائه راهکارهای معنوی از جمله رعایت آداب معاشرت با نامحرم از دیدگاه آیات و روایات و همچنین عفت در زینت و تبرج نکردن در اسلام و راهکارهای عملی از جمله تولید محتوای جذاب و فاخر، آموزش و فرهنگ سازی در سطوح مختلف لازم و ضروری است

واژگان کلیدی: ، شبکه های اجتماعی، حجاب ، راهکارهای معنوی، راهکارهای عملی،

^۱ طلبه سطح دو مدرسه ی علمیه حوزه علمیه کوثر بندر لنگه

^۲ طلبه سطح دو مدرسه ی علمیه حوزه علمیه کوثر بندر لنگه

مقدمه

حجاب از دیرباز به عنوان یکی از ارزش های والای انسانی و اسلامی، در جوامع مختلف مورد توجه بوده است. و به عنوان یک ارزش دینی و اسلامی، مورد تاکید خداوند متعال و ائمه اطهار علیهم السلام قرار گرفته است. حجاب، نمادی از شخصیت و هویت انسانی افراد است و نشان دهندهی احترام آنها به خود و دیگران است. در عصر حاضر، با گسترش روزافزون شبکه های اجتماعی، این فضا به بستری مهم برای تبادل اطلاعات و فرهنگ تبدیل شده است. شبکه های اجتماعی، با قدرت نفوذ و اثرگذاری بالا، می توانند در ترویج حجاب، نقشی اساسی ایفا کنند. متأسفانه، شاهد ترویج فرهنگ بدحجابی و بی حجابی در برخی از شبکه های اجتماعی هستیم. انتشار تصاویر و محتوای نامناسب، اشاعه فرهنگ مبتذل غربی، و هجمه به ارزش های دینی و مذهبی، از جمله چالش های موجود در این زمینه است. ضرورت دارد برای مقابله با این چالش ها و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در شبکه های اجتماعی، راهکارهای عملی و موثری ارائه شود. در این مقاله، به بررسی این راهکارها خواهیم پرداخت.

در مورد این موضوع کتاب و مقالاتی به رشته ی تحریر در آمده است که عبارتند از

- مصطفی علیمردادی، عفاف و حجاب در فضای مجازی، به بررسی فعالیت های انجام شده در موضوع عفاف و حجاب و نیز عفاف و حجاب کابران در فضای مجازی پرداخته خواهد شد.
- حسن قرباغانی و همکاران؛ مقاله ی «تأثیر شبکه های اجتماعی مجازی بر حجاب و عفاف، هویت دینی و فردی، تعامل با خانواده و افسردگی و انزوا در بین جوانان»، یافته ها در این مقاله نشان می دهند که شبکه های اجتماعی مجازی باعث کاهش رعایت حجاب و عفاف، اختلال در هویت فردی و دینی و سستی تعامل افراد با خانواده های خود می شوند. همچنین این یافته ها نشان داد که شبکه های اجتماعی مجازی منجر به رهایی ایشان از انزوای فردی و بالاتر رفتن سطح آگاهی و مشارکت اجتماعی آنان می شود.
- فریده پیشوایی و مریم رضایی در مقاله ی خود تحت «عنوان راهکارهای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در سیما»؛ نویسنده در این مقاله به اهداف رسانه های غربی در ترویج فرهنگ برهنگی، به مقوله نظام نظارت در رسانه ملی، آسیب های موجود در برنامه های سیما و پرداختند.

وجه تمایز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله درصدد است تا به طور اخص به راهکارهای معنوی و عملی ترویج حجاب در شبکه‌های اجتماعی بپردازد.

1. مفهوم شناسی

در هر پژوهشی نیاز است تا واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و یا اصطلاحی مورد واکاوی قرار گیرد تا هر گونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد. به همین دلیل در این مقاله به بررسی واژگان حجاب، شبکه‌های اجتماعی پرداخته خواهد شد.

1-1. حجاب

حجاب که در لغت نامه‌های فارسی به معنای پرده، چادر، روپوش، روبند، آنچه که با آن چیزی را بپوشانند و چیزی که مانع بین دو چیز دیگر باشد.¹ همچنین به معنای نقابی که زنان چهره خود بدان پوشانند، برقع، چادر که زنان سر تا پای خود را بدان پوشانند نیز آمده است.² در لغت نامه‌های عربی نیز به معنای پوشش و آن چه به وسیله آن، خود را می پوشانند و نیز حایل بین دو چیز آمده است.³

استاد مطهری نتیجه تحقیقات لغوی خود را درباره این واژه چنین بیان می‌کند که کلمه حجاب هم به معنی پوشیدن است و هم به معنی پرده و حاجب، بیشترین استعمال آن به معنی پرده است. این کلمه از آن روی مفهوم پوشش می‌دهد که پرده وسیله پوشش است و شاید بتوان گفت که به حسب اصل لغت، هر پوشش حجاب نیست و آن پوششی حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد.⁴

¹ عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص 449.

² معین، فرهنگ فارسی معین، ج 1، ص 583.

³ این منظور، لسان العرب، ص 102.

⁴ مطهری، مسئله حجاب، صص 386-391.

در معنای اصطلاحی نیز در عصر کنونی و در مقاله حاضر به معنای پوشش زنان^۱ است. پوشانیدن تمامی اعضای بدن به جز صورت و دست ها تا مچ نیز گفته شده است.^۲

مقصود از حجاب اسلامی، آن نوع پوششی است که دارای این دو ویژگی باشد: 1- حدود شرعی پوشش در آن رعایت شده باشد. 2- با خودنمایی و جلب نظر نامحرمان همراه نباشد. طبق این تعریف، حجاب امری نیست که صرفاً به موضوع پوشش مرتبط باشد، بلکه امری رفتاری نیز هست.^۳

2-1. شبکه های اجتماعی

«شبکه های اجتماعی»، ساختاری اجتماعی اند که افراد و سازمان های انسانی میان خود ایجاد کرده اند تا در موضوعات و مقوله های از پیش تعیین شده با یکدیگر تعامل کنند.^۴ شبکه های اجتماعی خارجی و ایرانی دو نوع می باشند:

- شبکه های اجتماعی عمومی: مانند تبیان؛ افسران؛ فیس بوک؛ توییتر و اینستاگرام با اهداف و انگیزه های مختلف با موضوعات متنوع
- شبکه های اجتماعی خصوصی: مانند لینکداین که حول موضوع خاصی بحث و گفتگو می کند.^۵

2. راهکارهای معنوی برای ترویج حجاب در شبکه های اجتماعی

فضای مجازی به عنوان یک ابزار قدرتمند، بستری مناسب برای ترویج و گسترش ارزش های اخلاقی، عفاف و حفظ حجاب فراهم کرده است. با استفاده از راهکارهای معنوی و بهره گیری از قابلیت های این فضا، می توان به ارتقای سطح فرهنگ عمومی و ایجاد فضایی سالم و امن در این حوزه کمک کرد.

¹ مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، ج 17، ص 401.

² مجلسی، بحارالانوار، ج 101، ص 38.

³ صفار دستگردی، بدحجابی در نگرش جامعه شناختی، ص 8.

⁴ علیمزادی، سیر تطور شبکه های اجتماعی (نگاهی به آغاز و انجام شبکه های اجتماعی)، صص 1-12.

⁵ صادقی، احکام شبکه های اجتماعی، صص 25-26.

2-1. عفت در زینت و تبرج نکردن

در آیات الهی به سه مورد از پوشش زنان؛ آشکار نکردن زینت؛ پنهان داشتن سینه و گردن؛ تبرج نکردن اشاره شده است:

الف: زینت‌ها آشکار نشود: «وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا؛ و زینت و آرایش خود جز آنچه قهراً ظاهر می‌شود (بر بیگانه) آشکار نسازند»¹؛ ب: پنهان کردن سینه‌ها و گردن از نامحرمان: «وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ»²؛ باید سینه و بر و دوش خود را به مقنعه بپوشانند. «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّلْزَوَاجِ وَ بَنَاتِكَ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ»³؛ ای پیغمبر (گرامی) با زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که خویشتن را به چادر فرو پوشند، ...»⁴. ج: خودنمایی و آرایش نکردن زنان: «...وَلَا تَبْرَجَنَّ تَبْرَجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى...؛ ... و مانند دوره جاهلیت پیشین با آرایش و خود آرای بیرون نیایید»⁴.

همان گونه در آیات آمده است تبرج و آشکار کردن زینت خصوصاً در محافل عمومی و برای غیرمحرمان نهی شده است، چنین افرادی که بدحجابی کرده و عفت را زیر پای خود می‌گذارند باعث برانگیخته شدن شهوت مردان خواهند شد.⁵

در نتیجه زنان و دختران به خصوص جوانان و نوجوانان باید عفاف در زینت را حداقل در حد اعتدال رعایت کنند و آتش شهوت را شعله ور نسازند. به همین منظور نیاز است تا راهکارهای زیر را رعایت کنند:

1. در شبکه های اجتماعی بدون زینت، زیور، با حجاب اسلامی و بدون آرایش و تبرج حضور داشته باشند. 2. زنان با حجاب اسلامی بیشتر فعالیت کنند و تنها مختص به قشر خاصی نباشند. 3. امر به

¹ نور: 31.

² همان.

³ احزاب: 59.

⁴ احزاب: 33.

⁵ رشکیانی، عفاف و برنامه های نمایشی رسانه، ص 35.

داستان‌های کوتاه، مصاحبه‌ها و مطالب تحلیلی درباره زندگی این افراد استفاده کنید تا نشان دهید که عفاف و حجاب می‌توانند مباحثی جذاب و جذاب برای بحث و بررسی باشند.

✓ **همکاری با سلبریتی‌ها و افراد مشهور:** برای ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در بین دنبال‌کنندگان سلبریتی‌ها و افراد مشهور، می‌توانید با آنها همکاری کنید. می‌توانید آنها را برای ارائه پیام‌های مثبت‌نام و انتشار محتوا در کانال‌ها و صفحات تخصصی شما دعوت کنید. همچنین، می‌توانید با سلبریتی‌ها و افراد مشهوری که ارزش‌های عفاف و حجاب را ترویج می‌دهند، همکاری کنید و مصاحبه‌ها، پادکست‌ها یا ویدئوهای مشترکی را با آنها انجام دهید. این همکاری‌ها می‌تواند به شما کمک کند تا بیشترین تأثیر را در جامعه داشته باشید¹.

در کل، تنوع و خلاقیت در روش‌های ارائه محتوا و همکاری با افراد مختلف می‌تواند به شما کمک کند تا فرهنگ عفاف و حجاب را به گروه‌های مختلف جامعه منتقل کنید و مخاطبان را به شرکت و مشارکت فعال ترغیب کنید.

¹ جهان‌دیده، 12 پیشنهاد کاربردی برای ترویج حجاب، حدود پوشش اسلامی برای زنان، خبر فارس نیوز، 1396/3/17.

نتیجه گیری

حجاب به عنوان یکی از مهم‌ترین آموزه‌های دینی در اسلام، در آیات و روایات مورد تأکید قرار گرفته است. گسترش بی‌حجابی و بدحجابی در شبکه‌های اجتماعی، به عنوان یک معضل اجتماعی، ضرورت ترویج فرهنگ حجاب در این فضا را بیش از پیش آشکار می‌کند. این مقاله با توجه به مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایج زیر دست یافته است:

- در دین اسلام به رعایت آداب معاشرت با نامحرم و عفت در زینت و تبرج نکردن اشاره شده است. در فضای مجازی که به مانند فضای حقیقی است نیاز است که کاربران آداب معاشرت از جمله خلوت نکردن با نامحرم در چت‌های دو نفره، سخن کوتاه گفتن، استفاده نکردن از زینت، آرایش نکردن، خود را در معرض نامحرمان قرار ندادن، با عشوه و شهوت سخن نگفتن را رعایت کنند.
- همچنین راهکارهای عملی برای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب را در ابتدا کاربران باید با تولید محتوای جذاب و فاخر انجام دهند، سپس والدین، مدارس، دانش‌آموزان، کودکان، نوجوانان و جوانان با سواد رسانه‌ای و فرهنگ سازی در سطوح مختلف به خصوص حجاب و عفاف آشنا گردند.

منابع

قرآن کریم ترجمه ناصر مکارم شیرازی

کتب

1. آیت اللهی، حمیدرضا؛ رضانی، اسماعیل، سواد رسانه ای مفاهیم و کلیات، تهران: فهم، 1392ش.
2. ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ج 1، قم: الشریف الرضی، 1364ش.
3. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارالتراث العربی، چاپ اول، 1408ق.
4. باقری، یونس، حجاب و عفاف، تهران: وزارت آموزش و پرورش، چاپ اول، 1400ش.
5. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ القرآن، ترجمه و تحقیق غلامرضا حسینی، تهران: مکتبه المرتضویه لاحیاء آثار الجعفریه، 1383ش.
6. رشکیانی، مهدی، عفاف و برنامه های نمایشی رسانه، قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، 1360ش.
7. صادقی، محمود، احکام شبکه های اجتماعی، قم: معروف، 1395ش.
8. علم الهدی، عبدالرسول، ارتباط عقیفانه در تلویزیون و سینما، تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، 1391ش.
9. عمید، حسن، فرهنگ جیبی عمید، تهران: راه رشد، چاپ چهارم، 1389ش.
10. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ یازدهم، 1383ش.
11. قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، قم: دار الکتب الاسلامیه، 1388ش.
12. کمال، حامد؛ کمال، محمد؛ آموزش سواد رسانه ای در فضای سایبر، تهران: سیمای فلق، چاپ دوم، 1396ش.
13. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، مصحح: غفاری، علی اکبر، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، 1403ق.
14. محدث نوری، میراز حسین، مسدک الوسایل، بیروت، بی جا، 1987م.

15. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، تهران: صدرا، 1381 ش.
16. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات ادنا، چاپ چهارم، 1381 ش.
17. مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ سی و ششم، 1379 ش.
18. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادت، ترجمه کریم فیضی پور، تهران: قائم آل محمد (ص)، چاپ سوم، 1390 ش.

مقالات

1. اسکندری، حسین، بررسی نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی به مقوله عفاف و حجاب در فضای مجازی؛ مطالعه موردی شهر بجنورد، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، شماره 12، 1395 ش.
2. بشیر، حسن، سیاست فرهنگی تفاوت در بازنمایی حجاب اسلامی در رسانه‌های غربی، تحقیقات فرهنگی ایران، دوره 4، شماره 3، 1390 ش.
3. درافشان، محمدحسین، آثار و پیامدهای حجاب، مجله پیام زن، شماره 184، تیر و مرداد 1386 ش.
4. زارعی، عیسی، دین و رسانه، مجله سیاحت غرب، شماره 11، سال پانزدهم، 1391 ش.
5. زینلی پور، فاطمه، تاثیر فضای مجازی بر خانواده و جوانان (آسیب‌ها و راهکارها)، نشریه پرو لایف، شماره 17، بهار 1398 ش.
6. سلمان تبارسوته و همکاران، محمد، جامعه شناسی تاثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در فرهنگ عفاف و حجاب زنان، کنفرانس ملی مولفه های تمدن ساز در بیانیه گام دوم انقلاب، 1399 ش.
7. صفار دستگردی، مهدی، بدحجابی در نگرش جامعه شناختی، مطالعات راهبردی زنان، شماره 22، 1382 ش.
8. طرقي اردکاني، حمیده، مفهوم شناسی عفاف، مجله یپویا، شماره 18، پاییز 1389 ش.
9. عبدالرحمانی و همکاران، رضا، بررسی تاثیر محتوای غیراخلاقی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شبکه اینستاگرام)؛ فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات اجتماعی، شماره 63، پاییز 1399 ش.

10. علیمرادی، مصطفی، سیر تطور شبکه‌های اجتماعی (نگاهی به آغاز و انجام شبکه‌های اجتماعی)، مجله ره‌آورد نور، شماره 31، شهریور 1389 ش.
11. عموپور و همکاران، نادیا، بررسی نقش خانواده و مدرسه در فرایندهای هویت یابی کودکان و اثرات آن در جامعه، اولین همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی، یزد 1397 ش.
12. ملک شعار، مرضیه، تدین، عباس، تاثیر فضای مجازی در ارتکاب اعمال منافی عفت، فصلنامه علمی پژوهشی تعالی حقوق، شماره ششم، زمستان 1398 ش.
13. ملکی گلندوز، پری، بررسی شیوه‌های تربیتی و آموزش‌های خانواده پیرامون نهادینه کردن حفظ حجاب و عفاف در کودکان و نوجوانان، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، باتومی گرجستان، 16 خرداد ماه 1395 ش.
14. یوسفی، سهیل؛ افتخاری، علی؛ تاثیر فضای مجازی بر میزان بزهکاری جوانان، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی-اجتماعی، 1397 ش.

سایت

- جوان آنلاین، از بدحجابی مجازی تا تشویق به حجاب حقیقی در فضای مجازی، 15 تیر 1399 ش.
- جهان‌دیده، محمود، 12 پیشنهاد کاربردی برای ترویج حجاب، حدود پوشش اسلامی برای زنان، خبر فارس نیوز. 1396/3/17.
- چیدری، زهرا، از بدحجابی مجازی تا تشویق به حجاب حقیقی در فضای مجازی، 15 تیر 1399، کد خبر 1009319، پرتال جوان آنلاین.
- رضائیان، زهرا، استفاده از فضای مجازی در ترویج بی حجابی، 1398/12/10. پرتال بلاغ.